

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
НАУКОВО-ТЕХНІЧНА БІБЛІОТЕКА НАЦІОНАЛЬНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ «ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА
ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА
МАРИУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАЦІОНАЛЬНА МЕТАЛУРГІЙНА АКАДЕМІЯ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК
«ПОЛЕ ПОЛТАВСЬКОЇ БИТВИ»
ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ПОЛТАВСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ІМЕНІ І.П. КОТЛЯРЕВСЬКОГО

Документно-інформаційні комунікації в умовах глобалізації: стан, проблеми і перспективи,

**МАТЕРІАЛИ
У ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,**

**присвяченої
90-річчю Національного університету
«Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»
та
30-річчю створення кафедри українознавства, культури та
документознавства**

25 листопада 2020 року

м. Полтава

Джерела та література

1. Електронний каталог Науково-технічної бібліотеки Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка» АБІС «UnieLibrary» : локальна мережа. Електронні дані (229230 записів). Полтава : Національний університет імені Юрія Кондратюка, 2002-2020.

2. Стратегії розвитку бібліотек: від ідеї до втілення : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 6-9 жовт. 2020р., м. Київ / М-во освіти і науки України ; редкол. : О.М.Бруй (голов. ред.), Я.Є.Сошинська, Є.В.Кулик ; відп. за вип. С.І.Барабаш. Київ : Наук.-техн. б-ка ім. Г.І.Денисенка ; ВГО Українська бібліотечна асоціація, 2020. 52 с.

3. Чередник Л.А. Рідкісні книги у фонді бібліотеки (на прикладі НТБ НУШП імені Юрія Кондратюка). *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2018. № 2. С. 59-64.

Олександр Каденюк
м. Кам'янець-Подільський,
Василь Сажко
м. Полтава

АРХІВНІ ДЖЕРЕЛА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕТНОНАЦІОНАЛЬНИХ ВІДНОСИН НА ВОЛИНІ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921-1939 РР.)

Основну джерельну базу досліджень україно-польських відносин в період входження Західної Волині до складу польської держави і частини Волині, що перебувала в складі Радянського Союзу складають архівні матеріали, які зосереджено у фондах Волинського обласного державного архіву (ВОДА),

Державного архіву Житомирської області (ДАЖО), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України (ЦДАВОВ та УУ), Центрального державного історичного архіву у Львові (ЦДІАУ у Львові), та Державного архіву Тернопільської області (ДАТО).

Архівні документи можна умовно поділити на чотири групи. Перша — постанови Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету і Ради Народних Комісарів УСРР та секретні постанови Народного Комісаріату внутрішніх справ УРСР, які стосуються охорони державного кордону, порядку обміну осіб, що нелегально перейшли кордон, порядку направлення перебіжчиків-чужоземців до відповідних правоохоронних органів, надання посвідок на перебування чужоземців на радянській території та інше. Дані архівні документи розкривають політику радянської влади в перші повоєнні роки, коли ще ситуація на кордоні між Східною і Західною Волиною не відзначалася стабільністю. Велика кількість перебіжчиків через кордон, як в сторону Польщі, так і в сторону Радянської України, змушувала вищі органи державної влади республіки видавати масу директивних документів, які регламентували статус перебіжчиків, тобто нелегальних іммігрантів, як таких, що несуть кримінальну відповідальність за перехід кордону і таких, що такої відповідальності не несуть. До другої категорії відносили членів комуністичних партій інших держав, дезертирів з іноземних армій та тих, хто перейшов в радянську Україну із політичних мотивів: ДАЖО. Ф.Р-363. „Адміністративний відділ виконавчого комітету Коростенської окружної Ради робітничих, селянських і червоноармійських депутатів (окрадмінвідділ) м. Коростеня”. 1924-1930 рр.

Окремі директиви стосувалися посилення політико-масової роботи серед населення прикордонної смуги: ДАЖО. Ф.П-132. „Олевський райком Компартії України.” Ці матеріали дають можливість з'ясувати політику офіційних властей щодо іммігрантів та заходи, які приймалися органами НКВС УСРР щодо обліку

та нагляду за іммігрантами.

Другу групу документів становлять звіти та спецповідомлення командування прикордонних органів ОДПУ, листування з райміліцією райвиконкому про прийняття радянського громадянства іноземними особами, справи громадян, котрі були затримані при переході кордону в сторону Польщі чи навпаки. В кінці 20 — на початку 30-х років в період суцільної колективізації, „розкуркулення” селян, а згодом голодомору, коли настрої доведеного до відчаю населення Східної Волині були спрямовані на порятунок втечею за кордон, командування прикордонними загонами військ ДПУ направляло щоденне спецповідомлення до інформаційного відділу ДПУ УРСР про політичне становище сіл, підвідомчих прикордонному загону району. Саме ці документи дають можливість прослідкувати динаміку руху іммігрантів, виявити причини і привід імміграційних рухів: ДАЖО. Ф. П-132; Ф. Р-1820 „Волинський губернський революційний трибунал (Волгубревтрибунал) м. Житомир. 1919 - 1922 рр.”; Ф. Р-363.

Якщо перші дві групи архівних джерел складала документи радянських органів влади, що розкривали імміграційні рухи та політику властей на Східній Волині, то документи третьої і четвертої групи розкривають суспільно-політичну ситуацію на Західній Волині. Незважаючи на відверту антиукраїнську політику польського правлячого режиму, все ж Друга Річ Посполита залишалась європейською державою з певними елементами демократії у політичному житті, що й визначало активну діяльність української імміграції. Участь у виборах і входження до вищого законодавчого органу послів і сенаторів від Волині, створення культурно-освітніх осередків, громадських об'єднань і політичних партій, пошуки компромісу та інтеграція в політичне, духовне та культурне життя польської держави, і одночасно відкрита конфронтація, конфлікти та польсько-українське протистояння були характерними рисами життя Західної Волині у роки між світовими війнами. У всіх цих процесах найактивнішу роль

відігравали іммігранти з Наддніпрянської України :ДАТО. Ф.2. „Кременецьке повітове староство”. „Кременецький повітовий відділ самоуправління”. Ф.348. „Кременецьке повітове управління товариства „Просвіта”. Ф.148. „Волинська православна духовна консисторія м. Кременця“; ДАВО. Ф.1. „Волинська воєводська команда державної поліції м. Луцька“; Ф.190. Луцьке товариство імені Лесі Українки; Ф.46. „Волинське воєводське управління м. Луцьк. Відділ безпеки“; ЦДІА у Львові Ф.309. „Наукове товариство ім. Шевченка у Львові“; Ф.408. „Греко-католицький митрополичий ординаріат, м. Львів”.

Третю групу документів становлять статті, відозви, повідомлення самих іммігрантів, їхня позиція після поразки національно-визвольних змагань 1917-1921 років і перенесення центру боротьби за державу в еміграцію виливалася в різнопланові політичні заходи. Такого характеру матеріали досліджено в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України Ф. 4465. „Колекція окремих документальних матеріалів українських націоналістичних емігрантських установ, організацій та осіб. 1901-1948 рр.” ЦДІА у Львові Ф. 351. „Центральний комітет „Українського селянсько-робітничого соціалістичного об'єднання „Сельроб” м. Львів“; Ф.348. „Товариство „Просвіта” м. Львів“; Ф.352. „Збірна станиця Українських Січових Стрільців м. Відень“; ДАТО. Ф. 2; ДАВО. Ф. 46;

Четверта група архівних документів розкриває те соціально-економічне і політичне середовище, в якому діяли іммігранти і їхню безпосередню участь в організації різного роду політичних акцій. На основі статистичних даних, які зустрічаються в фондах архівів, яскраво видно розмах національно-культурного життя, яке організували іммігранти, а також ліквідація цих духовних осередків українства офіційною польською владою у 30-х роках. Це документи : ДАВО Ф. 1; Ф. 46. ДАТО Ф. 221; Ф. 348. ЦДІА у Львові Ф. 363. „Левицький Володимир Лукич (псевдонім Василь Лукич). 1856-1938. Нотаріус, письменник“; Ф. 760. „Степура Григорій Калістратович (1881-1939). Адвокат, член Української

Центральної Ради”.

Важливим джерелом для вивчення є матеріали преси міжвоєнного періоду. В українських часописах, газетах, журналах висвітлено позиції цілого ряду відомих діячів в імміграції, які не лише знаходилися у вирі складних політичних подій, а й часто були видавцями або редакторами. Хроніка суспільно-політичного життя населення краю, політичні оцінки діяльності урядів, партій, громадських організацій, окремих діячів висвітлені на сторінках загально-політичних видань, таких як: „Українська громада”, „Волинська неділя”, „Наш голос”, „Вільна думка”, „Нова доба”, „Українська Нива”, „Діло”, „Новий час”.

Особливості господарського життя українців в Польщі висвітлено в часописах кооперативної преси „Сільський господар“ та „Господарсько-кооперативний часопис“.

Ситуацію на території Східної Волині можна простежити через публікації в газеті „Радянська Волинь”, що видавалася в УРСР. Ці матеріали через сувору цензуру і партійний контроль не могли об'єктивно показати життя населення краю в радянській країні і відзначаються зрозумілою однобічністю до висвітлення питань суспільно-політичного життя 20-х - 30-х років. Тим не менше, багато матеріалів відображають суперечливу картину життя волинян цього періоду.

Все ж, коло питань, пов'язаних з етнонаціональними відносинами на Волині у міжвоєнні роки в українській історіографії, вивчено недостатньо і потребує подальшого осмислення, узагальнення і вивчення, що і диктує необхідність його розгляду. Широка джерельна база сприятиме поглибленню і висвітленню по-новому різноманітних сторін життя етнічного населення краю в силовому полі тоталітарних режимів, які панували на волинських землях.